

الكبير والاكبر

١٦ نجى سان ١٣٣٢ سنة ذوالقعدة ٢٠ شنبه ١٩١٤ سنة سننابر ٢٧

تفسير

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ
فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ
كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعَثُّوا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾

وَإِذِ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ
لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا
وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلَهَا قَالَ أَنْتُمْ تُبَدِّلُونَ الَّذِي هُوَ آدَنِي
بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ أَهْبَطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ
عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاؤُوا بِغَضَبِ اللَّهِ ذَلِكَ بِنَانِهِمْ
كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ
ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

ترجمه ٦٠: موسى قومی ایچون صو ایستگان وقتند،

تایافک ایله شول تاشقه اورغل دبدک تده، (اوردی) آندن (اون ایکی گرو،
 بنی اسرائیل ایچون) اون ایکی چشمه چیقدی. هر قایو گرو،
 اجاجک اوز چشمه سینی بلدی. (ای بنی اسرائیل) اللهنک رزقندن
 یگز و ایچگز، بیر یوزنده مفسد بولوب - بوزو قلق قیلوب -
 چکدن چقماکز.

ایضاح و تفسیر:

بنی اسرائیل صوسز قروغ صحراده قالدقلر نده سوساغانلار،
 موسی علیه السلام غه بزنی مصردن چقاریب صوسز هلاک ایتماسکو
 دیو نبوشسز سوزلرده ایتهکاله گانلار. موسی علیه السلام الله تعالی گه
 حاجات ایتمکده الله تعالی حضرت موسی غه بر تاشقه مبارک نیافی
 برله اورورغه یورغان باذن الله شول تاشنک دورت طرفدن
 و چار یلغه آغان. اون ایکی نارماق بنی اسرائیل ایچون اون ایکی چشمه
 بولوب هر قایو نارماق اوز چشمه لرندن ایچکانلار و حیوانلرینی
 سوغارغانلار.

بعضر وایانده ارض مقدسه طرفینه کیتدکلر نده هر قایو کو چوده اول تاشنی
 اوگوزگه بوکلاتوب یورگانلار. منزلگه کوچار وقتده کوتارو
 برله تاشنک صووی نوقتاپ منزلگه اینگاج بنه آقار بولغان.
 اللهنی تانوغان، هر اش اللهنک قدرتی برله بولمقنی بخشی بلگان
 مؤمن ایچون تمام اشانورلق باشقه معجزه لر کبی بو تاش واقعه سی ده
 پیغمبر مر محمد صلی الله علیه و سلم نک (بر سفرده صحابه لر نک
 صوغه آبدرادقلر نده) مبارک بارماقاری آرالر نده نچه یوز
 خلق قانارلق صو آقدیغی کبی، بر معجزه در. بنی اسرائیل آلدنده
 موسی علیه السلامنی قدرسز و محجوب ایتماس ایچون بنی اسرائیل گه
 یوقارغی آبنده ذکر ایدلگان من و سلوی رزقینی ویردی کبی
 اشبو صو رحمتینی ده سالمشدر

شونىڭدىن ئانلارغە بو قدر احسان ورحمتك قدرىنى بىلو،
 مذکور نعمتلرنى اللەدىن دىو اقرار قىلو بىرلە يورالغان. وشول
 قدرلى قدر وحرمت آرقاسىندە شاشوب، اوزلرىنى نانوماينچە
 قىتە وفساد اهللرى بولوب كىتماولرى ايچون آيت آخىرنە
 نىبە ايدلگان [۱].

ترجمه آيت ۶۱: واذ قلتم الاية دخی ايسكارگز شول وقتنى كم
 موسى غە: بىر تورلى آشفە غنە توز مايمىز، رىك ئىدىن سور اغل بىرگە بىر
 اوستورە تورغان يىشلىچە [۱۲] قىار سارمىساق، ياصموق، صوغان
 چىقارسىن دىدىككۆزدە، (موسى): ايدگو نرسەنى توبان نرسە بىرلە
 آماشدرە سىزمو، بىر شەرگە كىرگىز صورالغانلرگز بولور؛ دىدى.
 آنلارغە (تورلى روشلى قارشىلىقلارنى وادبىسز لىكلىرى سىبىلى) خوارلىق
 و آبرويسزلىق قىست ايدلدى. اللەنىڭ آچىغىنە دوچار بولدىلار.
 اشبو (دوچار بولغان) حاللىرى اللەنىڭ آيتلىرىنە شۇر سىز لىكلىرى،
 وپىغە بىرلرنى تىوشسىز اولتروولرى سىبىلى؛ بو حاللىرى گناھلىرى
 وچىكىدىن اوزولرى سىبىلى در.

ابضاح و تفسیر

يهود خلقى تىبە صحراسىندە اللەدىن كۆپ رحمت كۆرە نورسەلرد
 مىسردە عادىللىگان يىشلىچەلرنى صاغىدىلار. اللەنىڭ خارلىق العادە
 روشنىچە بولغان احسانلرىنە قىناعت و صبر ايتماينچە تورلى سورالار.
 ولاردە بولوندىلار، تىوشسىز روشنىچە ايرىكەلدىلار. بوخسە آنلارغە
 سفىرە ايكان جان ساقىلارلىق آش ايرىشوب تورغاچ قىناعت ايتىك

[۱] ولا نعوا نهى شدة فساد و طغيان معانسدە اولان عتادىن ماخۇد
 ولوب، مفسدلىك حالىدە دوام ايتماق، فساددە اصرار قىلماق، توبە
 ايتماق بولمىق، دىمىك بولسە كىرك، بناه عليه تىكرار واستىراك بولمىق.
 [۲] بىنىك، جوار، صالات كىي نرسەلردە، بعضىلر بىلنى بىغداي دىمىلار.

ارض مقدسه گه يتكانچه صبر قيلمق بيك ممكن و تيوش ايدى. آنلارنك موندای صوغان سارمساق كى قدرسن نرسه لرنى سوراب و كركسن اورنلارده ايركالانوب موسى عليه السلامنى قدرسن و طنچسن ايتولرى الله درگاهينه خوش كلمگان، «بو نرسه لر قرده و صحراده بولا تورغان نرسه لر دگل، برر شهر گه كرساگز آنده تابارسن، طانلى و فائده لى من، سلوى اورنينه موندای قدرسن نرسه لرنى سوراما قگز تيوشلى دگل» ديو تنبيه ايدلگان.

يهوديلرنك هر وقتده موندای عناد و استكبارلى، انصافسن و وجدانسز بولولرى، پيغمبرلرنى تورلى جفالرغه سالولرى، حتى تورلى سالتاولر و يوق شبهه لر برله بعض پيغمبرلرنى اولترولرى سببلى الله تعالى آنلارغه آچيغلانغان و آنلارنك طبيعتلرينه - باي بولغانلرينه ده - پستلك و همتسزلك، و خلق آراسنده آبرويسزلق و اعتبارسزلق روشلرينى تقدير ايتكان.

ملا عالمجان البارودى.

حديث شريف.

الْحَلْفُ مَنْقَعَةٌ لِلسَّلْعَةِ وَمَمْحَقَةٌ لِلْبِرِّكَةِ.

والحديث صحيح اخرجه البخارى ومسلم و ابو داود والنسائى.

ترجمه: آنط مالنى رواجلاندره، بركتنى يوقالته در.

شرح و ايضاح: يمىن (آنط) ايتو كشىنى بر اشته اشاندر و ايچون الله اسمىنى ياد ايتو و آنى واسطه قىلودر. يمىن ايتكان كمسنه گوياكه يمىنى ايله شول اشينه اللانى شاهد ايتو، سوزينك درستلگىنى اللهك شهادتى برله قوتلى ايتو شونلقدن يمىنك اشى شريعتده الوغدر. يخشى ساق كمسنه لر درست اشته ده آنط ايتودن

ساقلا نغانلار، واق تویاک دنیا اشلرنده اللهنی شاهد ایتونی و آنک اسمینی واسطه قیلونی احترام و تقدیس که خلاف کورگانلر. بیک ضرور اورنده غنه استعمال ایتکانلر. یالغان آنط ایسه ایمانلی بنده فیلورلق اش دگلدر. بیک قباحث گناهدر. هر تورلی یالغاندن یمانراق و عذابیی قتیغراقدر. شرعا «گناه کبیره» دیو سانالمشدر. زور توبه واستغفار لازمدر.

ایکنچی بر حدیث شریفده رسول الله صلی الله علیه وسلم: یالغان آنط براه ساتو چیغه الله غضب ایدر (آچیغلانور) دیمشدر. ویوقارغی حدیث شریف اوز یگنده نصیحت ایچون کفایه ایدرلک حدیثدر. چونکه اول آنط سبیلی برکت اوچسه کورنگان سوداده و فائدهده هیچ قرغورلق اش قالمایدر.

شریعتده آنط اوچ تورلی: یمین غموس، یمین منعقده، یمین لغو. یمین غموس: بولمغان بر اشنی بار دیب یا که بو لغاننی یوق دیب قصدایالغانلاب آنط ایتودر. بو یمین یالغان آنطلرنک ائک یمانی آدمنی کویدره دنیا و آخرتینی ویران ایتهدر الوغ توبه واستغفار که محتاجدر. یوقارغی حدیث اشبو یمین نی بیان بولادر. بو یمین بازار خلقنده واق تویاک ساتو چیلرده بولغالی در، ماللرن او تکارر ایچون بو یمین نی قورال ایتهلر، بو سبیدن سودالرینک برکتی کیتوب بارا بار ا فقیرلک که توشهلر، الله تعالی قاشنده بیک الوغ گناهلی بولالار. موندای کمسنهلر که بو آنطنک الوغ آفتلی گناه کبیره ایکانن آگلالتوب نصیحت قیلورغه، تنبیه ایدر که البته لازمدر.

یمین منعقده: بر اشنی قیلورم یا که قیلمام دیب آنط ایتودر درست اشکه آنط ایتسه آنطنده تورمق لازمدر اگر طور مسه، حانت بولور. بوگا کفارت لازم بولادر. (۱)
یمین لغو: اوتکانده گی بر اشنک خلافتچه گمان برله شولای ایدی

[۱] کفارت: بر قل آزاد ایتویا که اون فقیرنی طویدرو یا که اون فقیر که کازا کی بیشمت کبی کیوم بیرو، بونلرغه کوچی بتمسه اوچ کون روزه طتودر. حرام بولغان اشنی قیلورم دیب آنط ایتسه آنطن بوزارغه کفارت بیورر که نوشلی بولور.

ديب آنط ايتمك. بو آنطده قصدا بالغانلاو بولماي، بلكه خطالتق
برله بولدقدن، عفو قىلنوي اميدلدر.

تَعَلَّمُوا الْعِلْمَ قَبْلَ أَنْ يَرْفَعَ

معناه صحيح. رواء الديلى عن ابن مسعود بز باده «فان احدكم لا يدري
متى يفترالى ما عند».

ترجمه: (خلق آراسندن) كوتارلگانچه علمنى استه گز. چونكه
اول علمگه قايچان محتاج بولاچققزنى هيچ قايوگز بلميسز.

شرح و ايضاح: مسئله باشقه توشكانچى علما بار وقتده

علمنى اوگرنمك توش. علم هر كمنك سعادتى ايچون لازم، علمسز
كشى سوفر قلبلى بولادر. علمنك تحصيل روشى ده. بخشى عالمر دن

اوقو و ايشنو روشنجه در. بو حديثده و بشقه حديثلرده (آراگز ده

علما بولوب تورغان وقتى غنيمت يىلگز، اول علمادن علم آلوب

قالورغه طرشقز، آنلار آراگزدن كيته چكلردر) كى وشول مضمونده

تورلى حديثلر وارد بولغان. بعض سلفدن: «خذوا العلم من افواه

الرجال، نصيحتيده. علمانى غنيمت ييلورگه، كتابدن آلورغه كورده

علمانك اوز آغزندن ايشتونك اولى و افضل بولماقينه اشار در.

علمنى كتابدن آلورغه كورده علما آغزلرندن آلور فائده ليراق،

كوكلگه اورناشو چانراق، صحابه لرنيك رسول الله صلى عليه وسلم دن

اوگرانو طريقلرينه موافق اقدر. تجربه هم كورسته در كه كتابده

اوقوغان علمگه كورده استادلر آغزندن ايشتلگان سوز اثر ليراك

وقلده. قالو چانراق در.

علمنك فضيلتى هر كم (باي فقير الوغ كچك) فاشنده. آنق

معلوم. بوگا هيچ انكار ايتكان كشى بوق. لكن علمنك شرافتن

يىلويده، تحصيل ممكن بولا نورويده، بيك كوب كشى مساهله

و غفلت ایتهلر. قایسیلری وقتمز اوزغان دیب قایسیلری فرصتمز
 یوق دیب یوق بهانهلر برله، اوزلری علمنی کر کستدکلی حالده
 طلینه کرشیلر. یوقاریده ایتکان یوق بهانه لرگه آلدانوب
 اوزلرن جاهل حالده آسریلار. دیانتجه بلووی فرض بولغان
 نرسهلرنی بلیجه گناه کار بولوب یوریلر.

و حالانکه علمنی بیک ییظلک برله هر قایده حاصل ایتک
 و آرندرمی ممکن. مثلا بر کشی، بش کشی مدرسه لرگه باروب
 معین وقتده هفتده، بریا کو براك اوفومق ممکن. یا که اماملر مسجدلرده
 دینی و اخلاقی موعظه صورتنده اوفوتورغه ممکن.

ابتداده هر بر دین تعلیمی پیغمبرلر طرفندن مذکور روشده
 اجرا قیلنغان. اسلامده رسول الله صلی الله علیه وسلم الوغایغان
 صحابی لرگه اوزینک صحبتلرنده ایولرده و مسجدلرده دینی و اخلاقی
 سوزلر سویلاگان، صحابیلر اول سوزلرنی برده برگه تشوریای
 قولقلرینه آسقالر، قلبلرینه اورناشدرغانلر، و بالفعل عملگه قویغانلر.
 شول یول برله دین عالی بولغانلر. هم بشقه لرغه دینی شول روشده
 اوگرانکانلر. شول یول بزم قارتلر مزغه سوداگرلر مزگه و سائر
 اصنافگه مبارک الوغ دستور، اماملر مز و خلفه لر مز ایچونده
 عقیب ایدرلک الوغ قاعده اسلامیه در.

الحریر و الذهب حرام علی ذکور امتی.

اخرجه البیهقی. حدیث حسن.

الذهب و الحریر حل لانات امتی و حرام علی ذکورها. اخرجه
 الطحاوی و الطبرانی عن زیدبن ارقم و وائله.

ترجمه: یفاک و آلتون اتمنک ایر ککلیرینه حرام در.
 ایضاح: یفاک و آلتون نرسهلرنی ضرور تسز، بنده ایچون
 استعمالی مناسب دگلدر. آلتون و یفاک دنیاده ال قدرلی ال یوقاری

زینت اسبابی بولغانلقدن بونلارنى استعمال بىندەنك قىلبن بورا، كىر
 و عظمتكە ايلاندرە بىندەلك حالينە مناسب دىگىدر .

خاتونلرنىڭ ايرلرى حضور نىدە كور كام كور نولرى شرعا
 و عقلا مطلوب بولدىقندىن اوز ايرلرى حضور نىدە مذكور ايكى تورلى
 اسباب بىرلە زىنتلانولرى ضرور تا درست كورلمىشدر . خاتونلرغە
 درستلىگىدە ايكى شرطنى رعايە و اجىدر . بىرىسى يوقارىدە ايتولگانچە
 اوز ايرلرى و بشقە محرملىرى حضور نىدە غەنە مذكور زىنتلر بىرلە
 زىنتلانولرى جائىدر . اوز ايرلرىنى، و محرملىرىنى بشقە اجنبى
 ايرلر آلدندە كور كام كور نو قىدىلە مذكور زىنتلر و بشقە
 زىنتلرنى استعمال ايتولرى الوغ فتنەلرگە سبب بولغان ايچون
 شرعا حرام ايدلمىشدر . ايكنچى شرط اسراف بولماو، كوچلانمىچە
 اقتصادى حالينىڭ تىملىنە كورەگنە استعمال ايتىمك درستدر .

بىز قىزان ديار نىدە خاتون قىزنىڭ عائىلە طاقتىدىن طىش يفاك
 و آلتونغە بىرلولرى و شول حالنى حياتدىن كىمەم مطلوب طوتولرى
 يوك سفاقتىدر . كىمەم عائىلەلر خاتون قىزنىڭ كىوم و زىنت اسرافلىرى
 سببلى ضررلىنەلر، يورطلرى و كىسپلىرى بىر كىتىلىنە، و كىتىلى
 طىچسىزلىقلر توغدىرا بو بابدە كىمەم بىر نىچى درجەدە ايرلر عائىلە
 حرىكت ايدوب عائىلەسىنە و كىسەسىنە بىخىشى خواجه بولورغە، اللە
 تعالىنىڭ «الرجال قوامون على النساء» دىگان الوغ حكمتلى قاعدەسىنە
 رعايە قىلورغە تىوشلىدىر .

ملا عالمجان البارودى .

اصحاب کرام وچن مسلمانلر نیچک بولغانلر

(باشی ۱۴ نجی ساندہ)

اصحاب کرامنک ایک زور خاصیتلر نندن بری، بلاوقضاغہ اوچراغانلرنی قزغانوب، شونلرغہ یاردم ایتارگہ طرشولری ایدی برر کشی نیچوک بولسده برر قضاغہ اوچراسه، آنی یواتورغہ، کوکلن کوتاررگہ، آگا نیچوککنه بولسده (سوزلری یاکه ماللری ایلہ) یاردم بیررگہ طرشه لر ایدی.

اصحاب کرامدن حاللی کشیلرنک، عموم اهل اسلام فائده سینہ، فقیر و یتیم لرگہ انعام احسانلری غایت کوب ایدی. صحابه لر ماللری- نک الوغ بر الوشن باشقه لر فائده سینہ صرف ایتهلر، زکاتلرن واجب صدقه لرن غنه بیروب باروچی بایلرنی سارانلردن حسابیلر ایدی. آنلر بتون اهل اسلامنی اوزلرینه چن قرنداش بلوب، آنلر ایچوندہ قایغورتهلر، قوللرندن کیلگان قدر یاردم ایتارگہ طرشه لر ایدی. تیوشلی اورنلرغہ صرف ایتوننی ایک زور عبادت دیب اوییلر ایدی. شونلقدن بتون مالن اهل اسلام فائده سینہ صرف ایتوچیلر بولا؛ یارطی مالن، یاکه ثلث مالن صرف ایتوچیلر، مسلمانلر فائده سینہ زور وقف لر قالدروچیلر، بردن ایلیشار، یوزدر مک بیروچیلر بیک کوب بولا ایدی. آنلر بالالرن غنه قایغورتوب، بتون ماللرن بالالرینه هم وارنلرینه گنه قالدروچیلر ایدی. بلکه باشقه مسلمانلرنی ده قایغورتوب، آنلرغہ ده الوش چغارغہ، قیامت ومنگولک یورط ایچوندہ اوزلرینه آزیق حاضر- لهرگہ طرشه لر ایدی. حتی بعض فقیر صحابه لردہ، باشقه لرغہ مال ایلہ یاردم ایتو ثوابندن ده الوشلی بولولری ایچون، اورمانغہ باروب، اوطن جیوب، آرقاسینه کوتاروب بازارغہ کیتروپ

صانالر، شونك آقچەسون اهل اسلام فائده سينه و فقير لرگه صرف ايتەر ایدی (صحیح بخاری ج ۱ ص ۱۵۷، ج ۳ ص ۲۳)

اصحاب کرام حضرتلری نك اکثری، یوروش توروشلارندە تکلفسز و قناعتلی ایدیلر. کوب بایلر، فقیرلر برله بر توسلی کیونەر، فقیرلر توسلی تکلفسز آشلر آشاب، آز مصارف ایلد معیشت ایتەر ایدی. آنلر آشاو ایچوگه، کیوم صالومغه، یورط و جهازغه کوب آقچهلر صرف ایتونی زور همت دیب صانامیلر ایدی. اما اهل اسلام فائده سینه، فقیر و مسکین لرگه و بوندن باشقه تیوشلی اورنلرغه یاردم ایتەرگه بولسه، شول وقت آنلرنك بایلقلری و همتلری کورونه، شول وقتلرده هیچ آیامیچه صرف ایتەر، شول وقت چن مسلمانلقلری، مسلمانلر فائده سینه چنلاب طرشولری کورونه ایدی.

اصحاب کرام حضرتلری قرآن تریه سی، هم رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نك گوزل صحبتلری و سوزلری سایه سنده قلبلری صاف، انسانیتلری کامل بولوب، بربرینه جانلرن قربان ایتار درجده خیر خواه و محبتلی ایدیلر. بربرندن راضی بولوب، غایت راحت و طنچ معیشت ایتەر ایدی. آنلرنك بربرینه نه درجده خیر خرا، نه قدر قایغر توشولرن مدح ایتوب، الله تعالی قرآنده: (و یؤثرون علی انفسهم ولو کان بهم خصاصة) (اوزلری محتاج بولسه لردە مهاجرلرنی رعایه ایتوب یاردم ایتەر، آنلرنی اوزلرنندن آرتوق کورهلر) دیوب ایتهدر.

اصحاب کرام نك بربرینه محبتلری غایت قوتلی، تللری، قوللری، ماللری ایلد بربرینه یاردملری غایت کوبدر. بو اورنده دخی بریچه واقعالرنی یازامز:

مهاجر لر یورط یرلرندن و ماللرندن آیرلوب مدینه گه
 کیلدکلر نده، انصار کرام آنلرنی طوغان قارنداشلرندن آرتق
 رعایه ایتوب، ایولرینه اورنلاشدر دیلر. اوز ماللرندن آنلرغه
 بولیب یر دیلر. و هر یل یتوشکان خر مالرندن آنلرغه یر
 بار دیلر. حتی بروقت رسول الله انصارغه یر کیسوب یررگه
 اویلا دیغنده: «یار سول الله! اگرده مهاجر لر گه ده کیسوب یر ساک
 آلامز. یوخسه آلارنی الوشسز قالدیروب اوز مزگه گنه یر
 آلامیز.» [۱] دیوب جواب قایتار دیلر.

(لن تنالو البر حتی تنفقوا مما تحبون) آینی ایندکده، ابوظلحه
 الانصاری حضرتلری، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) گه کیلوب:
 «یار سول الله! الله تعالی حضرتلری، سویگان مالکدن انعام احسان
 ایتارگه بیوره. مینم ایک سویکلی مالم، مسجد یاننده بولغان باقیجه در.
 مین اللهدن ثواب امید ایتوب، شول باقیجه منی الله یولینه صدقه
 ایتهم. تله گان روشچه اش قیلور سک» دیدی. رسول الله، ابوظلحه نك
 بواشندن ممنون بولوب، رحمت اوفودی. صوگره شول باقیجه منی،
 ابوظلحه نك قارنداشلرینه بولیب یردی.

بر وقت رسول اکرم حضرتلری حضورینه بر محتاج مسافر
 کیلگاچ خاتونلری: «ایومزده» و دن باشقه بر نرسه ده یوق» دیب
 ایتکانلر. شول وقت یاننده اولانلرغه قاراب «بو آدمی کم فوناق
 ایتهم؟» دیدکده، انصار دن بری: «یار سول الله! اوزم فوناق ایتهم»
 دیوب فوناقنی ایوینه آلوب کیتوب خاتونینه: «رسول الله نك
 فوناقن یخشی حرمت ایت» دیگان. خاتونی «قولمزد بوکون
 کیچ بالالر آشارلق غنه نعمت بار» دیدکده. ایری «ارط قابزوب،

[۱] صحیح بخاری ج ۲ ص ۳۴، ۱۹۲

بالارغہ اورن حاضر اہب یوقلات. بو کونگہ شول کیونچہ یوقلار لر، دیگان، سوگر، خاتونی طعام حاضر اہب، او ط قابزوب بالارنی یوقلاتوب، قوناق ایله اشارغہ اولتر دقلر نده، اوطنی توزہ توب ماناشقان بولوب سوندراگان، وبارچہ نعمتلرنی قوناق آلدینہ قویوب، اوزلری ایری برله هر ایکیسی قارانغوده آشاغان توسلی کورسہ توب آغزلرن سلکیتوب (چاپلدانوب) هیچ نرسہ آشامای اولتورغانلر بار نعمتی قوناقلری آشاغان. ایرتہ برله مذکور انصاری رسول اللہغہ بار دیغندہ: «الله تعالی بو کیچہ گزده گی اشلر گزدن راضی بولدی» دیب بو اشلرن مدح ایتکان [۱]

بر وقت بر محتاج فقیر صحابی گہ پشور لگان قوی باشی ہدیہ ایتوب کینور گاج «فلان آدم میندن ده محتاجراق ایدی» دیب باشنی شول آدمگہ یبار تکان. اول آدم ده «فلان کشی نک جماعتلری بزدن، محتاجراق ایدی» دیب او چونچی کشی گہ یبار تکان. اول دور تنچی گہ یبار توب، اخیر ده ینہ دن «اول محتاجراق ایدی» دیب اولگی صحابی گہ قایتارغانلر. وهر قایوسی اوز جماعتلری کبی، بلکه اوز جماعتلرن دن آرتق باشقہ فقیرلرنک حاللرن قایغور توب، آنلرغہ یار دم ایتہر گہ آشوقغانلر [۲].

بوگا اوخشاشلی بر واقعه شام محار بہ سنده بولغان:

اصحاب کرامدن حارث بن ہشام عکرمہ بن ابی جہل، عباس ابن ابی ربیعہ «یرموک»، محار بہ سنده قاتی مجروح بولوب، تولہر۔ لک درجہ ده حاللری آغیر بولغان. شول وقت یولدا اشلرن دن برسی حارث کہ سو کیتراگان. حارث، یانندہ بولغان عکرمہ نک بیک قاتی صولاب باندیغنی و صوغہ طوغری قارادیغنی کوروب، صونی

(۱) صحیح بخاری ج ۲ ص ۱۹۲.

(۲) اعیان اللغزالی ج ۳ ص ۱۷۷.

باشلاب عكرمه گه بيرر گه اشاره اينكان. عكرمه گه كيتردكلرنده،
 ياننده بولغان عياش نك بيك آغير حالده، آفتق صولوده بولووين
 كوروب آغا بيرر گه اشاره اينكان. عياش گه كيتردكلرنده، صوني
 ايجه آلماي وفات بولغان. صوگره صوني عكره و حارث حضرتلرينه
 كيتردكلرنده، آنلرنك ده جان تسليم اينكانلرن كورگانلر [۱]. هيچ
 بر سينه صوني ايچو نصيب بولماغان. بو ذاتلر ايك آفتق صولو-
 لرنده، قرنداشاريني قايفورتوب، آفتق لقمه لرن آنلرغه بوليب
 بيرگانلر، آفتق صولوده باشقه لرغه ياردم ايتو قصدنده بولغانلر.
 اوشبو درجه ده بر برينه شفقتلي، عالي طبيعتلي، گوزل خلقلي،
 كامل انسان بولغان ذاتلرنك باشقه اشلري ده غايت عالي و هر كم
 ايچون ايك گوزل نمونه لر در. الله تعالى حضرتلري بارچه
 مسلمانلرغه آنلر يولي ايله باررغه، آنلر كبي بخشي كوگلي چن
 مسلمان بولورغه نصيب ايتسون.

شهر شرف

دين حقنده

[۱۴ نچی ساندن صوك]

الله تعالى كلام شريفده يرید الله بكم اليسر ولا يرید بكم
 العسر ديه در. «الله سزگه ييگل ليكني تلي اور لقي تلامي» ديمكدر.
 ينه مائده سوره سنده «ما يرید الله لي جعل عليكم من حرج ولكن يرید
 ليظهركم وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون» ديه در. «الله تعالى سزگه
 طارلق قیلوني تلامي سزني پاكله ندروني تلي اوسزگه نعمتن تمام
 ايتوني تلي سز شاید بو اشكه شکر ايتارسز.» ديمكدر.
 الله تعالى نك ديني تكليفلري هر تورلي ادب و فضيلتلر و ديني

عبادتلىر ايله امر ايتولرى بزنى طارلقغه توشرو بزنى مشقتكه سالو
 اوچون توگل بلکه بزنىك نفسلر مزنى تركيه قىلو بزنى هر تورلى
 مادى ومعنوى كرلردن پاكله و اوچوندر بو بزگه اللهنىك زور نعمتيدر
 بز موگا آور سنو قايدو بلکه شكرانه قىلورغه كيرك. اللهنىك قوشقان
 اشلىرى هر قايسى آداب و اخلاقغه عادتله ندره نفسلرنى توزمه
 روحن يوغالتماي صاقلانغانده ملتنى انسان كامل ايتو.

طهارت-مونىك حكمتن آڭلاماز آدم بولماز. بو مدنيت قانونلىرى
 ايله الزام قىلنورلىق بر اشدر. پلچرانوب يور و بده پاكله نودن
 كولو قدر ديوانهلىق بولماز. موندى توغرىده بزنىك «شاقشى تازهدن
 جيره نور» مقالز بيك توغرىدر. طهارتنىك حكمت و فلسفه لرن
 سويله ب تورورغده حاجت يوق، بو هر عاقل آڭلارلىق درجه ده
 واضهدر.

نماز حقنده قرآن «ان الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنكر»
 ديهدر. «نماز بوزوق و منكر اشلردن طيه» ديمكدر. پيغمبر مزده
 «انما الصلاة تمسكن وتضرع وتواضع» ديمشدر [۱]. «نماز اوز كنىك
 بيك توبانلىگنى اللهنىك بيك الوغلىقنى آڭلاب اول ذات اعلى غه
 زار يلق قىلو ايله گنه بولادر، مضمونندهدر. حضرت عائشه «رسول الله
 بزنىك ايله بز آنىك ايله سويله شه ايدىك شول وقت نماز وقتى كر و ب
 نماز غه شروع قىلساق اللهنىك عظمتى ايله مشغول بولديغىمزدن گويا
 بر بر مزنى بلماگان كىي بولا ايدىك ديهدر [۲]. مونه اسلاميتنىك
 بيوك بر ركنى بولغان نماز اوشبودر. طهارت ايله تهنلر مزنى پاكله ب
 پاك كيوملر كيوب پاك اورنغه كيوب اوز كنىك عاجز بر مخلوق
 والله تعالى نغده بيوك بر ذات ايكانن تفكر گه طالب اول الله عظيم

[۱] رواه مسلم [۲] احباب جلد. ص ۱۲۷

الشأنك مناجات قیلو قدر بیوک بر خصلت بولورغه متصورده نوگل.
 مونداین نماز نفسنی تزکیه اخلاقی اصلاح و روحانی قوه لرنی
 فوئله ندر و توغرسنده بیوک بر تاثیر ایتهدر. بز نماز نك معانی
 باطنه من اجمال قیلوب قوری بر یاتده تور دغنه عبارت فیلساق
 موگا اوز مز عیبلی، بو بز نك اوز قصور مز. شوندی کیمچیلک لردن
 قور تیله آلماغانده ده نمازنی قویارغه نیوش بولم نیچکده آگا
 عادته نو فرض اگرده اوز مزنی اصلاحنی بر مقصد ایتوب آلساق
 بار ا تور ا معانی باطنه گه هم اعتبار قیله باشلار مز. بتونلای قویو
 بالکلیه یولدن یازو بولور. بر فضیلتی کاملاً اداء قیله آلمیم دیب
 بتونلای طاشلاو زور حماقتدر. خصوصاً اوز مزده بولغان
 کوب قصور لرنی آگلاب شونلرنی بترو و تکمیل قیلو چاره لرن
 کوروب یورگانده صریح بر تناقض بولادر. کیمچیلک طوطرونی
 استی، طاشلاونی توگل بو بر مطرد قاعده در.

روزه — روحنی تربیه قیلوده بیک مهم خدمت لری ایته. نفس
 آرزولرن صندرا. شهوات نفسانیه گه اسیر لکدن قورتلدیبره. نفسکه
 خواجه بولورغه عادته ندره. قاتیلقلرغه صبر ایتو چان بولو عادتلرن
 طودرا. شفقت و مرحمت حسلرن قوزغانا. و باشقده بیک کوب اخلاق
 حسنه گه یول آچا و بیک کوب اخلاق سینهدن بیزدره زیرا روزه
 کوندزن آشاو اچو و جماعدن طیو ایله تمام بولسه ده صالح لری
 روزه سی اعضانیده گناهدن طیو ایله بولا. بو حقه پیغمبر مزدن «بش
 نرسه روزه نی آچا: بالغان، غیبت، سوز یورتو، بالغان آنط و شهوت
 ایله قاراو» [۱] معناسنده حدیث کوچره لر. آشاو اچو و جماعدن
 نهی قیلنغانده گناهدن طیبوغه یول آچلغان. واقعا نفسنی تمام ایرکینه
 قویوب آنک بار آرزولرنده بیروب تمام سیمرتلسه هر نورلی

[۱] رواه جابر عن رسول الله احیاء جلد ۱ ص ۱۹۴

بوز و قىلقرغە بىر يىلە باشلى. اگرده نفسنى تىزگىنلەپ بەئز آرزولارنى
محرورم قوينىلەپ كۆپ ناچارلىقلارنىڭ يوللىرى بىكلەنە. ايندى روزه
توتۇپدە گناھىدىن بىردە تىلەمەسە روزهدىن مقصود حاصل بولماغان
حقيقتە روزه بوزولغانغە حسابدر.

بو مەھم عبادەتلەردىن نماز، خەلقمىز آراسىندە بىك آزاوتەلە.
يورتلارنىدەدە اوقۇچى آزا. جماعت نمازى كۆپىدىن آزا. حالانكى رسول
اكريم جماعت نمازىنى كىلماقچىلارنىڭ يورتلارنى ياندىرۇ درجەسىندە
آغا اھمىيەت بىرگانن سويىلەمش ايدى. شولاي بولسەدە جماعت
نمازى بىر نىچە قارت قورنىڭ غەشى بولۇپ قالدى. اما روزه
بىر درجە موڭا قدر صاقلانۇپ كىلدى ياشى قارتى علماءسى عوامى قىرە
وشەردە روزهنى كالا طوتا كىلدىلار. يىلنىڭ اوزون و قىلارنى توغرى
كىلگانىدە روزه توتماولار ميدان آلمادى؛ بىر مرتبە اوزون كۈنلار
روزەسىن كورگان قارتلاردا: «اۋلادە روزه توتماقچى بولمى
ايدى» دىلەر. ايندى نى سبب بولدىدە حاضرگا بوروزەنى آورسەنە
باشلادىلار؟ نى سىيدىن مطبوعاتىمىزنىڭ زور بىر قىسمى توتماقچى ياغن
قوتلەپكەنە يازالار؟ يوقسە روزه توتۇپ منقرىض بولۇرمى؟ ئەللا
روزە توتۇپ تىرقى مەكەن توگلمى؟ شرعى رخصتىمىزنى بيان قىلۇرغە
تىش موڭا انكارمىز يوق. ھەم رخصتى كىشىلارنىڭ توتماولارنىدە
بەيلەنۈ تىوش توگل. موندەدە شەھەمىز يوق. فقط ھىچ غىرەسىز
تىرقى اسەندىن روزه توتماولارنىڭ ميدان آلۇلارنى تماشاشا قىلۇپكەنە
تورىق مۇنى؟ بو يىللاردا روزه حقنىدە مەھم تىحقىقلار يازدىلار. خصوصە
موسى افندى بىك يات فېكرلار سويىلەپ دىنى فېكرلارنىڭ اوزگارۇپ كەتتى
آچدى. بو سوزلار جەللا اوچون فتنە بولسەدە عالملىرى
مقدارنىچە اول بابىدە فېكرلار قىلغانلاردا. لىكىن بو مەھم مەسىلەلار ايلە

شغلاھىگەن ذوات كرام مسئلەنك باسقىچە مەھرەك نەقشە سەنە اجتھادلارن بىر دە صىرفا ئىتمەيدىلەر. اول اھم مسئلەدە بويلىرىدە دىندە صىلابتىك قاقشاۋى فۇرۇشلار حەققىدە زور مەسئەللەرنىڭ مەيدان آلۇب كىلۋى حتى بەئىز ياشلارنىڭ دىنىي عبادەتلەرنى قىلۇرغە اويالۇر درجەگە كىلۋى كىيى حەسرەتلى حاللردىر. يازۇچىلار بۇ خەسەتتە خەدمەت كۇرسەتسۇنلار ايدى. كىتابنىڭ طەش يەغىنە غەنە يازغان بىر ايكى سەطر تەنبىھەنك بىر نەرسە سەيدە يوق.

غەزەتلەر اماملارنىڭ روزە تۇتماقچىلار حەققىدە غى تەدبىرلەرنى كۆلەلەرگە. اھتمال اماملارنىڭ تەدبىرلەرى كۆلەيدىر. اھتمال بۇ تەنلەي ضرۇرغەنەدر. بىز مۇندە مەناظرە غە كىرەشمىز. فقط بۇ كۆلەكلەرنى آڭلاغان بىر كۆلەمىز اوزلەرى ياخشى تەدبىرلەر كۇرسەتۈرگە تىۋىش ايدى بۇ آنلارنىڭ مەقدەس بۇرچلەرى بولسە كىرەك. ۱۹۱۱ نى يىل ۹ نچى آغۇستتە چەققان ۱۹۱۱ نچى عەدە قۇياش غەزەتە سەندە «قارنلەرنى اسكىلك وتەصەب ايلە سۇگۇ ياشلەرنى تەرقى نامنە تەقدىس ايتۇب تۇرونك وقتى اوتكەنلەگەن آڭلاۋچىلەردە كۆب ائىندى.» دىب بىر سۇز كۇرنەگەن ايدى. ئەنە شۇل آڭلاۋچىلەرغە خەدمەتلەرن كۇرسەتە باشلار غەدە بىك وقت.

تەرقىپەرۈر لىكىنى كىۋم صالۇمدە خەسەتتە دىنىي ۋەلى اشلەرنى تەحقىر قىلۇدە كۇرۇرۇ آلچاقلىقلەرى تەسۇن ايدى. بۇ آلچاقلىقلەر مەتەزگە زور خۇرلەق كىتەرە «تەنار تەرقىسى» دىب كامىدە يەسارلەق بۇ ۋەقەلەرنىڭ تەزىرەك آرامزەن كۆتەرلۈلەرى مەطلۇب. بىز بۇ عارلەكلەرنى كۆتەرۈپ تۇرۇدۇن طۇيدىق ائىندى. تەرقى جەدى بىر يول آلسۇن قانەز غەسەگەن تەقلیدلەر ايكىنچى بىر قەلبە غەنە آرامزە غە كۇرۇپ قەلماسۇن آداب دىنىيە ۋە عادت مەلە يۇغەلماسۇن ايدى.

كۆكەمەرا استەنەسى قىران غۇبىر تەسى پىچاق قۇرە سەندە خەتەب مەھمەد خەنى

مەظەن ۱۹۱۴ يىلدە مەي ۲۰ نەدە.

۵۰۹ نچى نومىر قوياشده اسماعيل
غصيرينسكى حقننده يازغان مقاله مز:

۱۸۵۱ ميرزا اسماعيل غصيرينسكى
حضرتلرينىڭ وفاتى مناسبتيله

روسىيە مسلمانلرى ايچون الوغ مصيبت

ترجمان اصلاح و قائد ترقى محرر مشهور اسماعيل افندى
غصيرينسكى حضرتلرى گرفتار اولديغى ورم خسته لقندىن باغچه
سرايده اوز يورطنده ۱۱ سنتابردە وفات بولوب ۱۲ نده جمعه
كون ۳ ساعتده دفن ايدلدى همه خلقنىڭ باشينه كله چك حال، مشار
اليه حضرتلرينده كلى تليمز، كه الله تعالى آنى رحمتينه آلفان
بولسه ايدى. وهمه سيوكلى اولادينه الله صبر جميل ويرب آتالرى
ايچون خير الخلف قيلسه ايدى.

اسماعيل افندى (رحمه الله) ملة اسلاميه نىڭ بيوك و امثالى نادر
آدملرندن ايدى. الكده روسيه حرييه مکتبندە بر درجه تحصيل
كورب نيچه مدتلىر پاريزده علم يولنده بولوب ميلادى ۱۸۸۲ سنهده
مطبوعات عالمنده اوزىنى كورستان، اقتصادى حالى ضعيف
بولدقندن قران اهاليسندن بعضلرنىڭ و سائرلرنىڭ معاونتلىرى ايله
بعض مجموعەلر صوگره تركچه روسچه ترجمان غزيتەسىنى نشر
ايتيمه باشلاغان ايدى

اسماعيل افندى حضرتلرينىڭ ايك مهم وايك قدرلى حالى وايك
لايق ثنا وتشكر اشى هر اشدەگى غيرت و متانتى اوستينه دين و ملت
وسياست اشلرنده اعتدال اوزره بولغان يخشى مسلكى، افراط
وتفريطسز طوتديغى توغرى يولنده ثباتى ايدى. دين بابنده اعتقادى

محکم ایدی، دین نك هر قايو شعارينی وار باینی و خدامینی اعتبار
 و احترام ایدر. ایدی. ملتچیلگی دخی قوتلی ایدی. ملت نك لسانینی
 و آداب و مراسمینی قولا و فکرا و عملا احیا و اصلاح صد دنده ایدی.
 سیاست باینده لزومندن آرتق فکر و شغلنی مناسب کور ماينچه
 آنکچه ايک اهمیتلی اش ملت نك علوم و معارف و تجارت و صنایع
 بابلرنده اجتهاد ایتوب و ممکن قدر آوروپالیلرنك روشلرندن
 دینمز و معیشتمز مساعده ایتدیکی قدر استفاده قیلو ایدی.

اسماعیل افندی حضرتلری اوزینك فکرینی، خلقنك جهالتی
 و غفلتی و تعصبی قارشوسنده قوتلی روشده میدانغه چغاردی.
 قارشوسنده کوب سدلر بولدیغی حالده ملت ایچون فائدهلی کوب
 اشلر طور غزدی.

ابتدائی اوقشلرنك اصلاحنده، نمونه ایچون فائدهلی کتابلر
 یازدی، نظام نامه لرنش ایتدی و بشقه چه ضرور بولغان اسبابقه
 تشبث ایتدی. جمعیت خیریه لرن ایجادنده تعاون تناصر، / ترفیون
 جمعیتلری تأسیسنده بیوک رهبر بولدی. / ترغیب و تنشيط آز
 کوردیکی حالده مذکور بابلرده تکرار یازدی. دائما تشویقده
 بولندی. تیوشلی روشچه یوللرینی کورستدی. الحمدلله غیرتینك
 ثمره سی بایتاق چقدی، اوسدی، میدانده کورلدی. مرحوم اوزی ده
 قوانچینی کوردی. فهم و ادراک اربابی ملت مز، انشاء الله آنك
 خدمتینی ضایع ایتمز لر آرتدر لر، اوسدر لر. قلبا و عملا آنك
 منتداری و دعاچیسى بولور لر.

خلاصه، اسماعیل غصیرینسکی معرفتلی، حمیتلی عاقل آدم ایدی.
 ملت ایچون نادر الامثال خیر خواه خادم ایدی.
 الله آغا اوزی، بارچه دینداشلر مز ایچون خیر الجزاء
 ویرگای ایدی.

مشار اليه حضرتلرينك فعداي ايچون مغموم دوستى ودوستينك
اوغلى عالمجان بن محمدجان البارودى.

علاوه: اسماعيل ميرزا مرحوم نك اعتدالى و حسن تدبيرى
جمله سندن اماملرغه و ايشانلرغه يخشى كوز ايله باقماق ايدى. آنك
فكر نچه (هر بر عاقل منصف ده شول فكر ده بولاچقدر) ملت نك
يول باشچيلرى اماملر در. بشقه فن او قوغان افنديلر و سائر ارباب
افكار آنلرغه يخشى معين لر. بناء عليه ملت هر بر اصلاح و ترقى
امورنده اماملر ايله برابر اش كورمه لى. و آنلر نى يول باشچى
طوتمالى، مكتب و مدرسه لر آنلر نك نظارت و تحت ادارهلر نده
بولنمالي در. بناء عليه امام افنديلر توغرى فكر لى، عناددن و اورنسىز
تعصب دن سلامت، سياست و سائر بابلر ده معتدل مشربلى بولاراق
يول باشچىلىق ايمه لى. شولاي بولغاندغنه ملت ايچون مامول بولغان
صلاح و ترقى ممكن بولاچق.

شونلقدن ميرزا مرحوم هر وقتده اماملرغه احترام كوزى ايله
باقار، و آنلر نى خدمات مليه بابلر نده معتدلانه و خير خواهانه
ترغيب و تشويق ايدر ايدى. بعض تجرب به سز آشغچ قلملى ياگا
يازوچيلر كى اماملر نى سبر و ب نو كمز، ملتى آنلر دن تنفير ايدر گه
و آرا لرنى / افساد قيلورغه چالشماز ايدى. ملت نك اماملر دن نفرت
ايتوونده، ملت ايله آنلر نك آرا لرى بوز و لوده مى و دىنى الوغ
زيانلر و آفتلر كورز ايدى. مكر بعض اماملر نك ضرر لى روشچه
صلاح و ترقى گه قارشى طور و ايرن / شدتلى روشده انتقاد ايدر،
آنلر نك بو، خلق بر له ملت كه الوغ خيانت قيلولرن آچق بيان ايدر
ايدى. ايشانلرغه كند كده ايشانلر نى دين اهلى نك يخشيلرى، ملت نك
حسن اخلاقى ايچون فائده لى طائفه ديب تانور، هر قايسى حقدده
احترام لسانى قوللانور ايدى. بعض ايشانلر ده كورلگان قصور لر

سېپىلى بەزى افراطچىلار كېيى بتون ايشان طائفەسن / تزييف وجرح
ايتىمىز ايدى.

واقعا ھەر مشرب و مسلك كە منسوب بولغان طائفە ايچىندە تورلى
آدمار بولور بەزىلار قىسور و نقصان بولور ولكن بو حال اول
مشرب و مسلك / عيىبى دىگل، بلكە خصوصى منسوب نىڭ عيىبى در.
ئىناك كە مسلمانلار ايچىندە قىسور و نقصان صاحىبى كورنوو، مسلمانلارنىڭ
مشربى و مسلكى بولغان اسلام دىنى نىڭ عيىبىدىن بولماي بلكە خصوصى
بىر مسلمان نىڭ عيىبى بولادر. اوشىنداق ايشانلار طائفەسىدە بەزى دىئاغە
ھوسىلى، ياكە شرايىعت و طريقت چە / جاھل اولمىقلىرى كېيى مسلك
و / تىعاملار يىنە / استحقاق قىسورلقلارن كورستكان مادەلەر، مشربنىڭ قىسورى
دىگل، بلكە خصوصى شول مادەلەرنىڭ قىسورى در. اصول جديده
منسوبلار نىڭ بەزى افراطچىلارنىڭ قىسورلىرى دە / اصول اقتضاسى
دىگل بلكە اوزلار يىنە مخصص قىسور بولوب، اصول جديده قىسورى
بولمىدر. بونلارنىڭ قىسورلارن اصول جديده اوستىنە تاشلاب بتون
اصول جديده نى قباحتىلى كورستورگە طرشمق تىوشىشز ايكانلىكن
ھەر بىر انصافلى كشىلەر اعتراف قىلورلر، وقىلمىقدەلر در.
آدمز دە اولان اصول جديده گە اولان مطاعنلار دە اوشبو قىلدندىر

تقرىض و انتقاد

(اصحاب كرام ايكىنچى جز) مشهور صحابەلەردىن يكر مىلاب
كەسەننىڭ ترجمە، حاللىرى - دىنى و دىئاوى اشاردە خط حرىكتلىرى،
خدمت دىنىيەلرى آچق بىيان ايدالغان مبارك اثر در. بو اثر نىڭ
بىرىنچى جزى اوزغان يىل نىشرايتلو بولە مکتىبلەرگە قبول ايدلوب،
خلق طرفىدىندە بىك رغبت ايله اوقولوب بىرىنچى طبعى بىتكانلىكن
ايكىنچى دفعە باصىلوب بازار غە قوئىلغان ايدى. ايمدى بو ايكىنچى

جزئيدە برنجيسى كىي مەم بولغانلقدن هر كىمگە آلۇب اوقورغە،
كتىبخانەسىنى اوشبو مبارك اثرنك هر ايكى جزئى ايله زىنتلارگە
توصيه ايدەمز.

بو كۈنگاچە تلمزده اصحاب كرام حضرتلارنىك ترجمەلرینه
دائر اثرلر كورلمدكندن اوشبو «اصحاب كرام» بو موضوعده
برنجى اثر بولسە كرك. بو اثرده اصحاب كرام حضرتلارنىك
يىگرەك اجتماعى، اخلاقى حاللرى تفصيل ايله يازلدقندن، ايك
فائىدەلى اولماقيدە اوشبو جەتدندىر. اسلامىتى بالذات رسول اكرم
حضرتلردن اصحاب كرام حضرتلرى آلدقلىرىدىن، مسلمانلقتك
چن مثاللرى، خالص كتاب سنت يولندە اولانلر شېهەسز بو مبارك
ذاتلردىر. ايمدى چن مسلمان بولمقنى قصد ايدىچىلرگە اصحاب
كرام اخلاقى ايله خىلقلانورغە، دىنى و دىناوى اشلردە آنلار يولندە
بولورغە طرشرغە كرك بولور. دىنا و آخرت عمللرندە اصحاب
كرامنىك نىندى يول توتدقلىرىن آڭلار اىچون ترجمەلرىنى سىرلرىنى
بىلو لازم بولادىر. بونك اىچونندە بو كوندە توركى تانوغانلر
اىچون ايك مەم اثر اوشبو «اصحاب كرام» بولسە كرك آچق
توركى تلىدە يازلدقندن اوقورغە آڭلارغە يىڭلدىر.

مكتب شاگردلرینه اخلاق درسى اىچونندە ايك مناسب كتاب
بولسە كرك.

چن مسلمان بىخشى كشى بولونك يوللارنىك برسيدە سلفلرنىك
سىرلرن تارىخلرن اوقومق، هر وقت مذاكرە ايتمك ايكانى تجربە
ايدلگان بر حالدر. الصحبة سارىيە - اولطرشو بوغوشلى -
دىبولگان عمومى قاعدەچە، نىندى كشى ايله مجلسداش بولونسە كوپ
قاتناشلسە بالطبع شونك اثرى بوغووى تجربە ايدلدكندن بىخشىلارغە
صحت فىلودە طبعى اثر ايدەچكدر. «اصحاب كرام» كىتابىنى

اوقوچى اوقورغە دائىمچىلىك ايدوچى گويا آنلر ايله مجلسداش كىي بولوب آنلرنىڭ اخلاقىدىن الوش آلماقى البتە اميدلىدر. شونىڭ اىچون بو كىي اثرلرنى غنىمەت بلوب اخلاص ايله كوپ اوقورغە، آنلرنىڭ حاللرنىدىن عبرت آلوب شونلر كىي بولورغە اجتهاد ايدرگە لازم بولور. چن مسلماناق، سلفلر يولى يالغز اصحاب كرام حضر تلىرىنىڭ يولىدر، صراط مستقيم بودر. رسول الله عليه الصلاة والسلام حضر تلىرىدىن اصحاب كرامنى هر اشدە رهبر قىلورغە كوپ توصىه لار وارد اولمشدر.

اصحاب كرام اثرىنىڭ هر ايكى جزئىنىڭ محررى مدرسە محمدىيە مدرسلىرىدىن سىر وتارىخ دە كىك معلوماتلى اولان شهر شرف افندى، ناشرى معارف كىتبخانە سىدر. بو ايكىچى جزئىنىڭ بهاسى اوستىدە يازلغانچە ۲۵ تىن در.

مجر و حار اىچون مسلمان خستە خانەسى تاسىس حقندە مسلمانلرنىڭ مجلسى.

۱۴ نچى سنتابردە نووى كلوب زالندە مجروح عسكرلر تىرىيەسى اىچون مسلمان خستە خانەسى آچو حقندە مذاكرە مجلسى بولدى. مجلسدە ايكى يوزدن زىيادە خلق حاضر بولغان ايدى. مجلس، مسؤل مرخص داملا عالمجان حضرت طرفىدىن ۷ يارم ساعىدە مجلسنىڭ اهمىيىتىنى دائر قسقه ومضمونلى نطق بىلەن آچلدى. رۇسلىككە عبدالله ملا آپاناي سايلاندى مدرسە محمدىيە معلملىرىدىن عبدالله قارى قرآن اوقوب دعا قىلدى. پادشاه حضر تلىرىنىڭ وعائىلە غالىبىنىڭ سلامتلىكىنىه آباق اوزرە طوروب دعا قىلدى. روسىيە عسكرىنىه غلبە و آلفە كىتو تلب دعا قىلدى.

مجلسنىڭ نلاوى بويىچە قران مسلمانلرى اسمىدىن پادشاه

حضرتلرينه و عائله عاليه سينه سلامتلك نده و عرض صداقت تيلغرامى
همده باش قوماندان نيكالاي نيكالايويچ حضرتلرينه غلبه لرى ايله
تبريك و موندن سوگده غلبه نده و تيلغرامى يبار لى.
دعا مرامندن سوگ مجلسنك موضوعى بولغان خسته خانه
حقنده مذاكره باشلاندى.

مجر و ح عسكرلر ايچون مسلمانلر اوزلرندن خسته خانه آچو
تيوشلگى حقنده موعظه و نطقلر قسمنده رئيس افندى صوغشك
باشلانوى، كيدشى، مجر و حلرگه ياردم تيوشلگى حقنده ايضاح بيردى.
داملا عالمجان حضرت: بتون عالمگه رحمت بولوب كيلگان
پيغمبرنك امتى بولغان بز مسلمانلر نك رحمت و شفقت قىلورغه ايك
تيوشلى ايكانلگى، حاضرگى مسئلهده مال صرف ايتونك آنداغى كون
ياقتيلغى ايچون بولغانى و بو اورنغه صرف ايدوچيلرگه آنداغى
كونده فور قنچ و اوكنچ بولماياچغى قرآنده و عد ايتلگانى حقنده نطق
ايراد ايتدى: و خسته خانه آچو تيوشلگى دىنى نظر ايله اثبات ايتدى.
بوگا بشقه دخى بر نيچه اماملر اعانه نك تيوشلگى حقنده سويلاديلر.
نطقلر بتكاج خسته خانه ايچون كرك نرسه لى، طوتلورغه تيوش
مصارفلر حقنده بلشوب توزلگان اسميتا عرض قىلندى اسميتا بو نيچه
۵۰ كاراواتنى بريل بويى تريبه قىلورغه ۱۶۱۴۰ سوم، كاراوتلر
حاضرلرگه ۲۱۹۴ سوم ۴۵ تين مجموعى ۱۸۳۳۴ سوم ۴۵ تين
مصارف بولاچاغى كورستلدى.

۵۰ كاراوتلق خسته خانه آچو فكرى بر تاوشدن قبول
ايتلدى. خسته خانه ايچون آقچه جيو كاميتيته معتبر اندن اون آلتى
كشى، هيئت اداره گه اون آلتى كشى تعيين ايدلدى. آرارنده اماملرده
بار. اداره هيئتى معاونلگينه طبي ياردم اشلىرى آرتندن يوررگه دخى
آلتى كشى صايلاندى. مجلس آخرنده اعانه لى يازلوب حاضرگه
سكز مك سومدن آرتق آقچه يازلدى.

يدى يارم ساعتمده باشلانغان مجلس تونكى ساعت اونده تمام بولدى.

۲۵ نچى سنتابردە مرحوم احمدباي حسينف يورتندە، مسلمانلار خستە خانەسینه اعانە خصوصندە قران خانملرىنك جيولشى بولدى. جيولشده يوزدن زياده خانملر حاضر بولغان ايدى. مجلس جيولوب تمام بولغاچ رئيسه لىكگه عائشه خانم عليفه، آگا معاونه لىكگه لىبيه حسينيه، فاتحه آيىطوا، ماهروى عين اللينا صايلاندىلر. كاتبه لىكگه امينه تریغولووا، زىنب حسينوا خانملر صايلاندىلر. قرآن اوفولوب، پادشاه حضرتلرى هم آنك محترم عائله لرى حقندە خير دعا قىلدى، وهم روسيه عسكرلرىنك ظفر و غلبه لرى ايچون خير دعا قىلدى. موندن صولك مجلسنك رئيسه سى عائشه خانم عليفه توبه نده كى نطقنى سويلاپ خلقنى اعانت كگه تشويق ايتدى:

عزتلو خانملر!

بلاغه آوروغه دوچار بولغان كشىلر كگه ياردم ايتو زور ثوابلى اش. حاضر كى كوندە صوغشده جراحتله نگان عسكرمز ايك زور بلاغه، ايك زور آوروغه دوچار بولغان قرغانچ كشىلردر. پادشاه حضرتلرىنك آبروين صاقلار ايچون، بتون مملكت وطنمزنى نيمسار شرنندن و آلارنك ظلملرندن قوتقارو ايچون صوغشالر، بتون خلق طرفندن و كىل بولوب اوزلرن خوفلى و خطرلى حاللر كگه تشوره لر.

بو كونلر كگه چه الحمد لله قهرمان عسكرلرمز جانلرن آيامى صوغشوب نيمسارنى - گير مانياده و افستر ياده - جيگه لر و شهرلرن آلا بارالر. لكن صوغش بيك زور بولغانغه غالب بولغان ياقدهده اولولر، مجروحلر البته كوب بولا. شونلقدن بزك روسيه عسكرلرى ايچندهده مجروحلر بيك كوب قايتالار آلارنى تريبه

ايتمك بتون وطن و مملكت خلقينه تيشليدير. پادشاه حضرتلارينك
 بو مشقتن اور تاقلاشمق قولدن كىلگان قدرى اير و خاتون بو
 مجر و حلرگه ياردم ايتشمك تيشليدير. خصوصا بزنك دينمز بو ينجهده
 موندای آيانچ و قزغانچ حالگه توشكان مجروح عسكرلرگه نى
 روش برله بولسده ياردم ايتمك بيك ثوابلى و ماقتاولى اشدر.
 شوگاكوره ايرلر مز شول مجروح عسكرلر نى تربيه ايتهر ايچون
 ايللى كار اواتلق خسته خانه آچمق بولديلر. قايسيلرى مك صوم،
 بعضيلر بيشار يوز صوم اوچار ايكيشار يوزهر صوملاب اعانه
 يازدروب و قايسيلرى حاللرينه كوره كيمرەك بير مكچى بولديلر.
 شول اشلىرى برله وطنغه خدمت ايتهلر. پادشاه حضرتلارينك
 آلدنده و باشقه وطنداشلمز آلدنده يوزلرن يوالر آغار تالر.
 انشاء الله الله قارشنده اجرلى ثوابلى بولورلر. ايندى بز خاتونلرده
 ايرلر مزك بو خيرلى اشلرينه قاتوشساق، بولوشساق آلارنك
 بو خراجاتلرينى بوليشسهك بزده كشى قطارينه تزلگان ارباب
 همت آراسينه كرگان بولورمز. بزده انسان بيت، بزده حس
 و وجدان بار بيت، بزنك قىلبلر مزده رحمت و شفقت بار بيت.
 اى خانم افنديلر شول حس و وجدانمز بو ينجه قىلمزدهگى شفقتمزنى
 كورسه تيك، ايرلر مزك شول يوكلهگان اشلر نده بولوشىق، آزى
 كوبى آقچه و يريك، كاراوات اسبابلر بيريك. قول كوچلر مز
 برله، اينه جبلر مز برله ياردم ايتيك، كوب كشىدن آز آزدنده
 كوب جيلور. خانم افنديلر! موندای وقتلرده آزرارق نفسكه آغزلق
 يوكليك، بتون وطنغه كىلگان بلانى بولوشيك، اوزمزنى نيمس
 شرنندن قوتقارغان قهرمان عسكرلر مزگه ياردم و شفقت ايتيك.
 بو بايد ياردم ايتو و شفقت قىلو اوزمز و ايرلر مز ايچون شرفدر،
 و افتخار ايدله چك كرم و مروندر. آبز تايلر شفقت! خانملر ياردم
 و رحمت! الله بار چه لرمزغه ياردمچى بولسون».

شولوق مجلسىدە مېجروھلار فائىدەسىنە ۱۳۶۵ سوم اعانە دفترگە يازلدى. موگا بىشقە صىتسە وكىندىر كىبى نرسەلەر بلەندە اعانە ايتوچى خانىملار بولدى. مېجروھلار ايچون كرك نرسەلرنى كىسو تگو شلرن خانىملردن ام كلثوم كازاكوا، مريم عىيداللىنا، امىنە ترىغولوا، نىسە يونسوا، حىببە علىيوا، اسما داودوا، زىنب حسنوا، ذلىخا آيانايوا اوز اوستلرینه آلدىلر.

دفترگە يازلغان ويازلماغان آقچەلرنى حىببە علىيوا، نىسە يونسوا، ام كلثوم كازاكوا، زىنب حسنوا، امىنە ترىغولوا، جياچاق بولدىلر.

صوغش احوالى:

صوغشى وقتلردە گىرمانىيە، فرانسىيە يىرىندەگى عسكرىنك بر قىسمن شىرقى پروسىيەگە كوچروب بو ياقىدەغى كوچن. آرتدىرغاچ هجومگە كر شىب حدوددن اوتوب بر آز يىرمزگە كرگان ايدى. سىتابر يكرمى لر يىنەچە بولغان قاتى صوغشلىردە قارشى تورا آلمى يىندىن چىگە باشلادى. بهادر عسكرمىز نىمسىلرنى كرگان اورنلردن قوالاب چىقاردىلر، عسكرمىز نىك بر قاناتى گىرمانىيە اچىنەدە باروب كرى بو صوغشلىردە نىمسىلردن كوب غنىمت بو جملەدن زىملى افتامويللر آندى. بايتاغوق عسكرلرى اسىر ايدلدى.

غزىتە اردە كورلگانچە نىمسىلر اوزلرىنك روسىيەگە قارشى قويا تورغان عسكرلرىنك ايك قوتلىسن سىلر يىگە جىغانلر ايكان بو اورن آوسترىيە چىگىدە بولغانلقدن آوسترىيەنك قراقوفغە چىگىگان عسكرى گىرمانىيە عسكرىنە قوشىلوب روسىيەگە قونا هجوم ياساماقچى بولالار ايكان. سىلر يىگە بر يىغى بىز نىك

پيتراكوف گویر نالرینە چیکدش بولغانغا، کورە صوغشنىڭ ايىك قوتلیسى شوشى میدانە بولاچاغی ظن ایدلەدر. نیمسلرنىڭ آفتق امیدلری شوشى اورنده دیار. لکن شرقى پروسیه دە همان غلبه ایدوب روحلری کوتارلگان بزم عسکرمنىڭ بو اورنده، روحلری توشکان نیمسلرگە غلبه قیولری بیک امیدلدر. فرانسیه دە گى صوغش میدانە دە زور اوزگارشلر ایشتمى. نیمسلرنىڭ ایكى قاناتلری متفقلرنىڭ عسکرینە قارشى تورا آلمى همان چىگنوده دوام ایتکانلرن یازالر. یلگیدە صوغقى کونلردە نیمسلر بیک ککوب تلفات ایله انتویرپینى آلفانلر.

بو کونلردە پورتو غالبه دولتى گیرمانیه گە قارشى صوغش اعلان قیلغانى غزیتەلردە کورندى.

دیگگزدە همان صوغش بولغانى یوق. گیرمانیه فلوطى همان کیلدە پوصوب یاتوونده، آچق دیگگز گە چغا آلمیدر.

کاتولیکلرنىڭ، ایىک مقدس کلیسه سى بولغان نیچه عصرلردن بیرلى سلامت تورغان رابمس کلیسه سن نیمسلرنىڭ وحشیانه خراب ایتولری بتون نصارى طرفندن نفرت ایله قارشولاندى. پاپادە بوگا پروتست قیلدى. مدنیتملى بولغان نیمسلرنىڭ بو وحشتلری بتون انسانلر طرفندن نفرت قیلنور غە البته تیوشلیدر. بو مناسبت ایله روس غزیتەلرندن بعضلری یاوروپا قاشنده وحشى سانالغان تورکلر استامبولنى فتح ایتکانده کلیسه لرگە حرمتسزلىك کورستمای، بلکه ابا صوفیه نى محترم جامع قیلدقلرن ایسکە تشوره در. افتخار ایدرگە لایق بولغان بو کبى حاللر اسلاملره مخصوص بر عدالتدر. اسلام دینده، بشقه دینلرگە احترامسزلىك کورستمک قطعاً ممنوعدر. شونىڭ ایچونده اسلام دولتلرندە هر زمانده هر بر دین اهللری حریت اوزره راحت بىشەگانلر، ویشە مکده درلر. اسلامنىڭ

ايكنچى خليفهسى اولان عمر الفاروق حضرتلرى شام وسوريه نى فتح قىلغانده قدسده گى كليسه لر گه ضرر ايتمز گه وانلغانلرى بولسه نوزوتر گه امر ايتديگى تاريخا ثابتدر.

oooooooooooo

بو كونلار ده استاذ محترم ومجدد اسماعيل ميرزا غصير ينسكى حضرتلر ينك وفاتى ايله بتون روسيه مسلمانلرى زور حسرتلى بولدىلر بتون غزيتهلر بونك حفته تعزیه خبرلرى ايله طولى بولدى. مرحوم نك ۳۵ يىل مدتى توقتاماسدن ملتينه ايتديكى خدمتلر ينى تقدیر ايدوب آنك عملگه قويدىغى اشلر يى بر برباد ايتدىلر. اشده ثباتلى اولدقنه ثنا قىلدىلر. روس غزيتهلر يده اسماعيل بك نك وفاتيله تاتار لر ايك اشكلى خادملر ينى يوغالتدىلر ديه يازدىلر. الله تعالى خدمتلر ينى مبرور ايدوب رحمتيه ايرشدر گاي ايدى.

تورلى قوملرده گى تاريخ باشلارى؛ يل، آي، كون حسابلارى. [*]

«انسابلر، تورلى واقعه، تورلى حادثهلر نى يىلگىلر اوچون تاريخقه محتاج بولوب، تاريخلر ينك باشن، بر دولتك نشكلى وبر ملتك دنياغه چغوروى توسلى يىلگىلى زور اوز گهر شلردن اعتبار ايتكانلر امتلر نك كوبره گى يل، آي حسابلر ينى، آي وفوياشنك حركتى برله يورتهلر. يل، سنه قمر يه، سنه شمسيه گه بولينه. قمر يه اوزى، حسابيه، هلاليه اسمنده ايكي تورلى يورتهلدر. سنه قمر يه حسابيه، آي برله قوياشك اون ايكي قات جيلشو بدندن؛ قمر يه هلاليه بولسه، اون ايكي قات جيلشولرى صوگنده ده، آخر گى جيلشده آي، كوز برله كور نورلك ياخود بالفعل كور»

[*] «وفيه الاسلاف» مقدمه سندن آلدى

كونلر ينه تطبيق اوجون، تورلى فرضى كونلر قوشقانلقدن به يىزىملىرى
 حقىدە اضطر ابقە توشلە، يلىك فصللرى اوزلر يىك آيلرى بىر
 تطبيق ايتلىمى ايدى.

بناء عليه، قيصر - يولى تسيزار، مولد عيسى عليه السلامدىن
 ۴۷ يىل مقدم بو خطانى اصلاح اينكان. قيصر اصلاحنده توتاش
 اوج يلى ۳۶۵، دور تىچى يلى ۳۶۶ كوندىن ياصاب، حسابلانمى
 هر يىل قالا بارغان چيرك كونى (آلتى ساعت)، دور تىچى يلىك
 فيورالينه قوشقان هم اوشبو قوشلغان يلى كىيسە ديب آناغان.
 مذکور روشده قيصر، يىللىك كونى اصلاح ايتسەده بورىقى
 مذهب وعادتكە اعتبارى سببلى يىل باشن هم آى باشلارن ايسى
 حقىقى اورنلر ينه قايتارماغان. شونلقدن آيلار اوزلر يىك يولدزلىرىنه
 توغرى كيلماينچە مثلا، مارت باشى، حقىقى مارتنىك ۲۳ يىنه، هم يىل
 باشى غنوارغە توغرى كيلگان كويلش قالدراغان.

مولد عيسى عليه السلامدىن ۶۰۰ يىل مقدم يونانيار، هر آيدى
 كونلرن اوتوزدان، يلىك كونلرن ايكى يىل تاش «۱۲» آيدى
 اوجىچى يلى ۱۳ آيدى اعتبار ايتكانلر. صوگره يىللىرى شمس
 آبلارنى قمرى ياصاب، هر سكر يلى بىر دور صاناغانلر. يونانيارغە
 يلى شمس، آينى قمرى ياصارغە بعض الەلرى اشارت ايتكان
 ايمش. موندن صوگ يونانيلرنىك بو روشچە يىللىرىن منجم «ميشون»
 يهود تارىخلىرى ترتيبه قايتاروب هر ۱۹ يىلى بىر دور تام صاناغان.
 يتونىك بو حسابنده بعض بىر خطالر يولغانلقدن اسكندر الماكيدون
 بو خطانى اصلاح قىلغان - يىللىرىك تام بىر دورن دورت دور
 مركب ۷۰ يىل اعتبار ايتوب زور دورنىك (۷۰ يىللىق) آخرى
 كونى كىمتكان (۳).

آخرى بار ع ۰ ح

(۳) يىللىرىك دورن تورلىچە بىلورە، سول دور احسنه گى خطالرىن

تورلى نىجە جعارغە ممكن.